

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

THE PROBLEM OF COUNTRY YOUTH EMPLOYMENT

Руслана ТАРАТУЛА,
кандидат економічних наук,
Львівський національний
аграрний університет

Ruslana TARATULA,
PhD Economics,
Lviv National Agrarian University

Ірина ЗОЗУЛЯ,
Львівський національний
аграрний університет

Iryna ZOZULYA,
Lviv National Agrarian University

Проблема непривабливості сільської місцевості є продуктом прогресуючого розподілу українського суспільства на два прошарки – бідних та заможних. Проте економічна стагнація на селі позбавляє конкуренції мешканців села з міським населенням за рівнем якості життя. За даними Державного комітету статистики, в Україні налічується близько 15 млн. людей молодого віку до 35 років. Із них 10,7 млн. проживає в місті.

Станом на 1 січня 2009 року чисельність населення України становила 46 млн. 372,7 тис. осіб, а кількість сільського населення дорівнювала 14 млн. 703,9 тис. осіб, що складає 31,7%. В усіх регіонах України в сільських населених пунктах відбувається процес депопуляції.

Безперечно, становище села та його мешканців має й позитивні зрушення. Зокрема, сільське працездатне населення, особливо молодь, активно залучається до виробничого процесу в містах, серед лідерів є промисловість, будівництво, торгівля. З іншого боку, екологічний стан міст сприяє зростанню кількості міських жителів, які розглядають село як середовище мешкання.

Проте ці процеси, по-перше, охоплюють лише села, територіально наближені до міста; по-друге, міські жителі не вирішують проблеми кадрового забезпечення виробничої сфери сільського господарства.

У 2006 році представниками Української аграрної конфедерації та Інституту аграрного розвитку Центральної та Східної Європи було проведено соціологічне опитування студентів вищих навчальних закладів аграрного напрямку.

Результати дослідження засвідчили чітку пріоритетність серед студентів спеціальностей економічного спрямування – 50% опитаних, прихильність до агрономічних спеціальностей та ветеринарної медицини виявили 26% і 7% респондентів відповідно.

Після закінчення навчального закладу працювати безпосередньо в сільськогосподарському виробництві виявили бажання лише 19% студентів, при цьому понад 90% опитаних пов'язують свою професійну діяльність і життя не з селом, а з містом.

У сільськогосподарському виробництві України зайнято 4,9 млн. чол., або 24,4% від загальної чисельності. Серед економічно активного населення сільська безробітна молодь у віці 15-35 років становить більшість.

Головними чинниками неповного використання трудового потенціалу молоді в сільському господарстві є такі:

- скорочення кількості підприємств, які займаються виробництвом та реалізацією сільськогосподарської продукції;
- сезонність робіт в аграрному секторі;
- низький рівень професійних якостей молодих спеціалістів;
- невідповідність кваліфікації сільських спеціалістів потребам аграрного комплексу;
- збереження низької заробітної плати та заборгованість з її виплати.

Ці тенденції негативно впливають на престиж сільськогосподарської праці в Україні. І в першу чергу це простежується в недостатньому рівні оплати праці на селі. За серпень 2009 року середній рівень заробітної плати в сільському господарстві дорівнював 1274 грн. Цей показник є низьким у порівнянні з іншими галузями

господарства (середній розмір заробітної плати за всіма сферами діяльності становив 1872 грн.).

Найважче працевлаштуватися на селі молоді після закінчення вищих навчальних закладів, професійно-технічних училищ та середньої школи. Серед професійних груп сільського населення найбільшу частку в загальному обсязі безробітних становлять фахівці, кваліфіковані робітники, оператори машин.

У напрямі подолання безробіття серед сільської молоді вже є певні позитивні зрушення, пов'язані зі становленням фермерства на селі та розвитком інфраструктури зеленого туризму. Проте вони знаходяться в стадії розвитку та потребують розробки й прийняття на регіональному й державному рівнях програм, спрямованих на визначення правового статусу цих сфер діяльності, забезпечення умов початкового кредитування, встановлення пільгових податкових періодів тощо. А головне – розвиток альтернативних форм господарювання в аграрній сфері потребує першочергового вирішення земельних питань.

Механізмами забезпечення сільської молоді робочими місцями є такі:

- цілеспрямована профорієнтаційна робота серед сільської молоді шкільного віку з урахуванням регіональної специфіки;
- вирішення питання транспортного зв'язку сільської місцевості з містом;
- впровадження на державному рівні гарантованого робочого місця в аграрному секторі із забезпеченням рівня середньої заробітної плати у відповідному регіоні.

Трансформаційні процеси, що відбуваються нині в Україні та пов'язані з реформуванням демократичної незалежної держави із соціально орієнтованою ринковою економікою, супроводжуються економічними й соціальними негараздами в державі і, як наслідок, високим рівнем безробіття населення, особливо серед молоді. Ситуація, що склалася на сучасному ринку праці України, характеризується недо-

статністю попиту на робочу силу, труднощами працевлаштування (особливо первинного), а також надмірною еміграцією молодіжної робочої сили з метою заробітчанства з місць постійного проживання, що спричинює широкомасштабне «вимивання» потенційної бази розвитку працевідтворювальних процесів, породжує загальну атмосферу соціальної нестабільності й напруження в суспільстві. Становище молоді на ринку праці в Україні характеризується наявністю певних регіональних особливостей (табл. 1).

Наведені дані свідчать, що найбільш сприятлива ситуація для молоді склалася в Одеській, Харківській та Черкаській областях.

Найгірший стан справ щодо працевлаштування молоді зафіксований у Житомирській, Тернопільській, Рівненській областях, де частка безробітної молоді є вищою від середньої по Україні. Слід вказати на наявність позитивної тенденції зменшення частки молоді в складі безробітного населення, що притаманно практично всім регіонам України.

Схожа ситуація склалася на ринку праці Львівщини: частка молоді в складі безробітного населення становить 30,9% (станом на 01.01.2009) проти 30,5% в середньому по Україні, спостерігаються тенденції зниження частки молоді в складі безробітного населення (з 32,6% на 01.01.2008 до 30,9% на 01.01.2000).

Статтю присвячено розгляду проблеми зайнятості сільської молоді та пошуку шляхів зменшення безробіття на селі. Вказано на головні причини скорочення чисельності селян, в т.ч. молоді, зайнятих у сільськогосподарських підприємствах, а також тенденції розвитку самостійної зайнятості на селі.

Досліджено ситуацію на сільському молодіжному ринку праці та запропоновано основні напрями пом'якшення безробіття в сільській місцевості.

Article is analyzed the problems of employment of rural youth and search of ways of unemployment reduction on village. The main reasons of number of countrymen' reduction, including the youth, occupied in the agricultural enterprises and the tendencies of independent employment development on village are specified.

The situation on a rural youth labour market is investigated, the basic directions of softening of unemployment in countryside are offered.

Таблиця 1. Становище молоді на зареєстрованому ринку праці по регіонах України

Регіон	Частка молоді в складі населення, % (2009)	Частка молоді в складі безробітного населення, % (2009)	Частка молоді в складі безробітного населення, % (2009)
Україна, всього	22,0	31,8	30,5
АР Крим	22,2	27,7	27,1
Вінницька	20,9	32,0	31,4
Волинська	23,0	34,8	34,7
Дніпропетровська	22,0	28,9	26,9
Донецька	21,5	31,1	30,4
Житомирська	21,4	38,7	36,0
Закарпатська	24,4	29,5	27,2
Запорізька	22,0	31,3	30,9
Івано-Франківська	22,6	33,4	30,6
Київська	21,4	35,4	34,3
Кіровоградська	21,3	29,2	28,5
Луганська	21,5	29,3	27,7
Львівська	22,4	32,6	30,9
Миколаївська	22,2	29,6	29,4
Одеська	22,5	27,4	27,3
Полтавська	20,7	32,2	31,0
Рівненська	23,3	35,1	34,3
Сумська	21,0	34,2	32,7
Тернопільська	21,8	37,6	37,1
Харківська	22,2	27,6	26,3
Херсонська	22,7	32,1	31,7
Хмельницька	20,8	34,1	32,7
Черкаська	20,8	28,3	28,4
Чернівецька	23,2	31,3	28,2
Чернігівська	19,8	33,7	31,0
Київ (міськрада)	24,2	22,9	24,5
Севастополь (міськрада)	22,5	26,5	22,3

Аналіз стану й динаміки розвитку молодіжного ринку праці Львівщини свідчить, що всі його процеси тісно переплітаються з тими, які відбуваються на ринку праці країни в цілому. Зупинки промислових підприємств, їх банкрутство, дисбаланс робочих місць та наявної робочої сили на ринку праці, відсутність коштів для створення нових робочих місць стали основними причинами загострення ситуації.

Попри всі труднощі молодь Львівщини прагне до реалізації свого трудового потенціалу. Певною мірою це підтверджують обмеження рівня економічної активності населення. Так, у 2009 році рівень економічної активності населення Львівщини становив 65,1%, а по категорії молоді – 55,2% проти 62,2% і 55,4% в цілому по Україні, тобто значення цих показників у регіоні практично не відрізняється від усереднених по країні (табл. 2).

Разом з тим інформація, яку можна отримати під час обстежень економічної активності населення, дає змогу зробити ряд узагальнень щодо відповідних показників. Так, рівень економічної активності молоді характеризується зростанням значень з віком: у 15-19-річних – 13,5%, у 20-24-річних – 66,2%, у 25-29-річних – 86%. У розрізі міської та сільської місцевості різниця значень є значно нижчою, ніж по населенню в цілому. Аналогічною є картина і в міжстатевому порівнянні. Показовим є високий рівень економічної активності молодих жінок, що не завжди варто розглядати як позитивний момент з огляду на їх репродуктивну роль у відтворенні поколінь. Особливо високі рівні показників у частині жіночого населення 20-24 та 25-29 років (табл. 4).

Статистика зайнятості населення за галузями народного господарства свідчить, що молоді працівники 15-29-річного віку (у % до загальної кількості працівників галузі) в основному зайняті у сфері невиробничого та побутового обслуговування (торгівля – 19,2%, невиробничі види побутового обслуговування – 19,3%), а також у сфері охорони здоров'я (20,6%), фізичної культури (13,8%) та соціального забезпечення (22,6%). Невелика частка молоді працює в промисловості (15,9%), у закладах освіти й культури (14,3%, 17,6%) і тільки 9,3% – у сфері науки й наукового обслуго-

Таблиця 2. Молодіжний фіксований ринок праці у Львівській області

Показники	2005р	2006р	2007р	2008р	2009р
Чисельність зареєстрованих безробітних у віці до 28 років	5847	12761	19048	29357	34017
Це ж у відсотках до загального обсягу безробітних, %	37,8	34,9	32,4	32,6	30,9
Попит на робочу силу у віці до 28 років, осіб	370	173	185	105	80
Це ж у відсотках до загальної потреби у працівниках, %	25	20	23	12	7
Співвідношення чисельності безробітних та потреби в молодих працівниках	1,5	1,7	1,4	2,7	4,4

вування. Наведені дані доводять, що переважна частина молоді прагне працювати в тих галузях народного господарства, де є можливість отримати більші заробітки.

Дані обстежень економічної активності населення Львівської області дають можливість провести аналіз та виявити особливості такого показника та індикатора ситуації на ринку праці, як безробіття. Рівень безробіття молоді в 2-3, а то й у 4 рази перевищує значення відповідного показника, розрахованого для всього працездатного населення працездатного віку (по Україні – в 2 рази). Він у 5-6 разів є вищим від аналогічних значень показника, реєстрованого офіційними органами (по Україні – в 3 рази).

Так, у 2009 році при загальному рівні безробіття 13,3%, повікові значення показника сягали в області таких рівнів: у групі 15-19 років – 50,6%; 20-24 років – 30,7%;

Таблиця 3. Офіційно зареєстроване безробіття серед молоді в районах та містах Львівської області (станом на 1.01.2009)

Регіон	Частка молоді в загальній кількості жителів району, %	Навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію)	Рівень зареєстрованого безробіття серед всього населення, %	Питома вага молоді в загальній кількості безробітних, %	У відсотках до середньо-обласного значення, %
Всього по області	22,1	74	7,41	30,9	100
Бродівський	18,9	179	7,60	27,7	89
Буський	18,6	109	8,39	29,3	95
Городоцький	20,8	54	10,45	27,2	88
Дрогобицький	19,2	85	7,51	36,8	119
Жидачівський	18,3	220	13,29	32,3	106
Жовківський	22,0	50	5,05	29,0	94
Золочівський	20,3	118	12,30	32,4	105
Кам'яно-Бузький	20,2	52	7,12	31,1	101
Миколаївський	22,3	406	15,97	36,0	117
Мостиський	19,5	64	6,15	24,2	78
Перемишлянський	17,2	279	11,39	15,2	82
Пустомитівський	21,1	536	7,45	26,2	85
Радехівський	18,9	321	9,16	32,4	105
Самбірський	21,0	421	12,90	36,0	117
Сколівський	20,5	447	9,82	32,3	105
Сокальський	19,7	32	6,49	33,4	108
Старосамбірський	21,1	293	8,26	37,0	120
Стрийський	23,2	390	9,33	29,3	95
Турківський	24,3	789	9,21	37,1	120
Яворівський	22,1	84	12,34	27,1	88

Таблиця 4. Рівень економічної активності молоді на ринку праці Львівщини та України за місцем проживання та статтю (у % до підсумку)

2009	Все населення, чол.	15-29 років (молодь)	15-19 років	20-24 роки	25-29 років
Все населення	65,1/62,2	55,2/55,4	13,5/16,3	66,2/68,8	86/83,0
Проживання:					
– місто	67,9/64,3	55,9/55,8	11,2/15,1	65,7/69,0	90,9/84,8
– село	60,6/57,5	53,8/54,4	17,4/19,2	67,1/68,3	76,9/78,3
Стать: – жінки	61,5/57,2	54,7/51,1	14,7/15,5	65,7/62,3	83,6/77,5
– чоловіки	69/67,8	55,7/59,5	12,3/17,1	66,7/75,1	88,2/88,2

Джерело: розраховано (в чисельнику дані по Львівській області, в знаменнику – по Україні) за даними Держкомстату України

Таблиця 5. Характеристика тривалості безробіття молоді Львівщини за тривалістю незайнятості в 2009 році

Тривалість безробіття	15-19 років		20-24 років		25-29 років		Генеральна сукупність
	тисяч осіб	у % до підсумку	тисяч осіб	у % до підсумку	тисяч осіб	у % до підсумку	
До 1 місяця	0,2	29	1,0	7	0,2	9	5,8
Від 1 до 3 місяців	0,1	14	0,4	3	1,4	6	10,5
Від 4 до 6 місяців	-	-	1,5	10	1,6	7	13,3
Від 7 до 9 місяців	-	-	2,6	18	1,7	8	11,2
Від 10 до 12 місяців	-	-	1,8	13	1,9	9	10,4
Від 13 до 36 місяців	0,4	57	6,0	42	10,3	48	39,8
Понад 36 місяців	-	-	0,9	7	4,2	13	9,0
Всього безробітних	0,7	100	14,2	100	21,3	100,	100,0

25-29 років – 14,1%. В Україні серед молодіжних верств населення він становив 21% (при 12% для всього працездатного населення).

Слід зазначити, що однією з основних причин молодіжного безробіття є невлаштованість після закінчення навчального закладу. За даними обстеження економічної активності населення Львівської області, невлаштовані після закінчення загальноосвітньої школи, ПТУ, ВНЗ – 37 тис. осіб, або 21,8% всього безробітного населення Львівщини та 47% безробітної молоді, в т.ч. не працевлаштовані після закінчення базової загальноосвітньої середньої школи – 5,2 тис. осіб, повної загальноосвітньої середньої школи – 10,2 тис. осіб, професійно-технічного училища – 10,3 тис. осіб, ВНЗ – 11,3 тис. осіб (табл. 3).

Наведені дані свідчать, що причинами низької конкурентоспроможності на ринку праці молоді, яка вперше стає на шлях трудової діяльності, є насамперед низький попит на робочу силу (попит на робочі місця є вищим, ніж на посади службовців), небажання роботодавців приймати недосвідчених молодих працівників, а також недостатній зв'язок освіти з потребами ринку праці та не завжди відповідний рівень її професійної підготовки.

Частка безробітної молоді в місті становить 22% (по Україні – 12,7%), а в селі – 39% (по Україні – 23,6%). Більш низький рівень безробіття з-поміж сільської молоді пояснюється можливістю зайнятості в особистому підсобному господарстві, де робота понад 20 годин на тиждень не дає підстав відносити осіб, зайнятих у ньому, до категорії безробітних.

Окремої уваги в даному дослідженні заслуговує питання взаємозв'язку молодіжного безробіття та захисту інтелектуального потенціалу осіб, що починають трудове життя. Невтішним висновком, який впливає з матеріалів обстежень економічної активності населення, є посилення процесу освітньо-професійної деградації вже підготовленого до трудового життя молодого покоління. Адже в Україні критично високими є значення показників і тривалості перебування в стані безробіття, і тривалості пошуку роботи. Молодь, особливо у віці 25-30 років, практично нічим не відрізняється в цьому відношенні від інших вікових категорій. А в ряді випадків вона очолює ранги відповідних таблиць (табл. 5).

Для вирішення своїх проблем зайнятості молодь вдається до різних засобів. Одним з них є поширення нерегламентованої діяльності. З одного боку, це явище пом'якшує соціальні наслідки економічної кризи, а з другого – підтримує

Таблиця 6. Молодіжний ринок праці Львівської області та України у 2004-2009 роках

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Україна						
Частка молоді, що звернулася до державної служби зайнятості з питань працевлаштування в загальній кількості випадків, %	43	44	39	38	40	39
Частка молоді в загальній чисельності осіб, що отримали статус безробітного, %	41	42	37	36	38	38
Частка молоді, працевлаштованої службою зайнятості в загальній чисельності незайнятих осіб, %	49	49	46	43	35	42
Львівська область						
Частка молоді, що звернулася до державної служби зайнятості з питань працевлаштування в загальній кількості випадків, %	40,9	40,7	38,5	36,8	37,3	35,9
Частка молоді в загальній чисельності осіб, що отримали статус безробітного, %	39	38	35	33	33	31
Частка молоді, працевлаштованої службою зайнятості в загальній чисельності незайнятих осіб, %	42	51	47	44	44	42

«тіньову економіку», «живить» неконтрольованість протікання перш за все обмінно-розподільчих процесів.

У цілому проведене дослідження молодіжного ринку праці підтвердило цікавий факт. Так, якщо по Україні серед офіційно зареєстрованих безробітних частка молоді протягом останніх років коливається в межах 35-41% (у 2004 році – 41,5%, 2005 – 41,9%, 2006 – 37,1%, 2007 – 35,8%, 2008 – 37,9%, 2009 – 37,5%), то на Львівщині має місце чітка тенденція щодо її скорочення (табл. 6).

На нашу думку, зменшення частки безробітної молоді в загальній кількості безробітних абсолютно не знижує гостроти проблеми, а лише вказує на те, що в регіоні молодь перестав звертатись по допомогу в державні служби зайнятості. З одного боку, постають питання про довіру населення до роботи самих служб, а з другого – це свідчить про зростання самоорганізації молоді в пошуку відповідних місць праці.

На превеликий жаль, понад 40% молоді (у Львові – 45%) взагалі не вірять у своє працевлаштування на вітчизняному ринку праці й прагне виїхати на заробітки за кордон. Практично це потужний контингент осіб, здатних до підприємницького ризику, до бізнес-діяльності. Це значно вище, ніж по генеральній сукупності, де подібний шлях обирає 34,9% респондентів, у тому числі у Львові – 35,2%, у районах Львівської області – 34,8%. Очевидно, ці настрої мали б піддаватись більш детальному вивченню й аналізу з метою обмеження в державі інтелектуальних втрат людських ресурсів. Виїзд за кордон робочої сили був би допустимий на квотній основі лише за умови чіткої, цілеспрямованої організації й підготовки.

ВИСНОВКИ

Отже, молодь, у тому числі й сільська, є найменш захищеною соціальною категорією на ринку праці. Проте вона може стати суттєвим резервом покриття попиту на робітничі професії, що в свою чергу дозволить вирішити дві проблеми – скорочення безробіття й налагодження стабільного функціонування підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна активність населення України в 2007 році. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2008. – 224 с.
2. Кодекс законів про працю України (в 2 т.). – К.: Юрінком Інтер, 2001. – Т.2. – С. 19.
3. Корчун М. Шляхи підвищення економічної активності та зайнятості молоді на ринку праці України // Україна: аспекти праці. – 2008. – №1. – С. 35-39.
4. Рябокоць В.П. Професійно-кваліфікаційна структура робочої сили на селі // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 124-128.
5. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К.: Укр. ін-т соц. досліджень, Укр. центр політичного менеджменту, 2001. – 12 с.
6. Візт про НДР «Перспективи зайнятості сільського населення, зокрема молоді, в умовах фінансово-економічної кризи» (Проміжний) – К.: НДІ праці і зайнятості населення, 2009. – 23 с.